Ansh - Journal of History
A Peer Reviewed International Refereed Journal
E-ISSN No. 2 5 8 2 – 0 4 6 X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી (૧૯૪૯)

Dr. Bhumika M. Vekariya
(M.A. M.Phil., Ph.D. With History)
301, Sarjan Tower, N'r Ganesh Bicycle,
Behind Life Line Hospital, Vande Mataram
Road, Gota, Ahmedabad
Email ID : Dr.dhrao1@gmail.com

સારાંશ

૨૦ મી સદીમાં દાહોદ જિલ્લાના અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી પર કરવામાં આવેલ સંશોધનમાં સદર સમયમાં શૈક્ષણિક સંગઠનોની સામે દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજુકેશન સોસાયટી (૧૯૪૯) કરેલ કાર્યોની વિગતો રજૂ કરવાનો પ્રયાસ કરેલ છે. સદર લેખમાં તેનો ઈતિહાસ, તેના દ્વારા ચાલતી શૈક્ષણિક અન્ય સંસ્થાઓ, તકનીકી ક્ષેત્રમાં યોગદાન વગેરે બાબતોને અહિયાં રજૂ કરવાના પ્રયાસ કરેલ છે

મુખ્ય શબ્દો : દાહોદ અનાજ મહાજન એજુકેશન સોસાયટી

❖ પ્રસ્તાવના :

૨૦ મા સૈકાના પૂર્વાર્ધમાં પંચમહાલનું શૈક્ષણિક કાર્ય તેમાં રહેલાં રાજકારણના પ્રવેશથી ખૂબ જ મંદ ગતિએ ચાલતું હતું. આ પછાત વિસ્તારમાં શિક્ષણની સ્થિતિ ખૂબ જ દયનીય હતી. આ સમયે કેટલીક શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ તથા નિવાસીશાળાઓના માધ્યમથી શિક્ષણનું કાર્ય થતું હતું ઈ.સ.૧૯૧૪ માં દાહોદમાં મણિલાલ હરિલાલ મહેતાએ ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ સ્કુલની સ્થાપના કરીને શિક્ષણનો પ્રારંભ કર્યો હતો. ૧૯૧૪માં સ્થપાયેલી ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ સ્કુલને ૧૯૪૪માં શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે ૧૯૦૦૧ રૂપિયાની રકમ વળતરરૂપે આપી વ્યક્તિગત સંચાલનમાં મૂકી હતી.

૨૩ નવેમ્બર ૧૯૧૪ ના રોજ દાહોદમાં ગીરધરલાલનો જન્મ વણિક જ્ઞાતિમાં થયો હતો. પિતા છોટાલાલ જાદવજી શાહ સાવ સામાન્ય અને અલ્પ સાધારણ પરિસ્થિતિમાં વેપારના એક સામાન્ય ધંધાથી પોતાનું ગુજરાન ચલાવતાં હતાં. ટૂંકમાં, તેમના કુટુંબની આર્થિક સ્થિતિ સામાન્ય હતી. શેઠ ગીરધરલાલે ૧૯૧૪માં સ્થપાયેલી ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ સ્કુલમાં પ્રાથમિક શિક્ષણ મેળવવા અભ્યાસ શરૂ કર્યો હતો. તેમના કુટુંબની સાવ સામાન્ય આર્થિક સ્થિતિના કારણે છઠ્ઠા ધોરણમાં ૧૯૨૭ માં અધવચ્ચેથી જ અભ્યાસ છોડવો પડયો હતો. આમ તેમની મેટ્રિક સુધી ભણવાની ઈચ્છા અધૂરી રહી હતી. આ મધ્યમવર્ગીય પરિવારના બાળક ગિરધરને સ્કૂલમાં માત્ર અઢી રૂપિયા (૨.૫૦ પૈસા)

E-ISSN No. 2582 – 046X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

જેટલી સ્કૂલની ફી ન ભરી શકવાને કારણે શાળા છોડવી પડી હતી. તે જ વ્યક્તિ ભવિષ્યમાં દાહોદ જેવા પછાત વિસ્તારમાં એક મોટા શૈક્ષણિક સંકુલના સ્થાપક, માર્ગદર્શક અને સંવર્ધક બન્યા હતા.

તેઓએ દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીની સ્થાપના ઈ.સ. ૧૯૪૯માં કરી હતી. ઉપરાંત ઔદ્યોગિક ક્ષેત્રે, જાહેરજીવનના ક્ષેત્રે તથા તબીબી ક્ષેત્રથી સાવ અજાણ હોવા છતાં દાહોદમાં એક વિશાળ અદ્યતન અર્બન બેંક, હોસ્પિટલની સ્થાપનામાં પણ સૌથી મહત્વની ભૂમિકા શેઠ ગીરધરલાલની હતી. સ્ત્રી કેળવણી અને સ્ત્રીઓના ઉત્કર્ષ અને વિકાસમાં પણ તેઓની મહત્વની ભૂમિકા રહી હતી. આદિવાસી બહેનોના ઉત્કર્ષ માટે તારીખ ૨૬મી જાન્યુ. ૧૯૫૬ ના રોજ દાહોદ ભગિની સમાજ સંસ્થાની સ્થાપના કરી હતી. જાહેરજીવનના ક્ષેત્રે અગ્રેસર હોવાથી સ્થાનિક રાજકારણમાં પ્રવેશ કરી, ૧૯૪૧ માં દાહોદ નગરપાલિકાના સભ્યપદે ચૂંટાયા હતા. તેમણે ઈ.સ. ૧૯૪૯ માં દાહોદ અનાજ માર્કેટ યાર્ડની સ્થાપનામાં પણ મહત્વનું યોગદાન આપ્યું હતું. આ માર્કેટયાર્ડ આજે ગુજરાતનું બીજા નંબરનું અનાજ માર્કેટ ગણાય છે. ઈ.સ. ૧૯૫૨ માં તેઓ ખેતીવાડી ઉત્પન્ન બજાર સમિતિના વેપારી પ્રતિનિધિ તરીકે જોડાયા હતા. પોતાનાં કર્તવ્ય અને સમાજ પ્રત્યેના ઊંડા લગાવના કારણે લોકો માટે "શેઠ" બન્યા હતા. તેઓની કર્તવ્યનિષ્ઠાને લીધે મૂળ અટક "શાહ" માંથી "શેઠ" તરીકે ખ્યાતિ પામ્યા. આવું વિરલ વ્યક્તિત્વ ધરાવનાર આધુનિક દાહોદના ઘડવૈયા, શિક્ષણના ભેખધારી અને જાહેરજીવનના સેવક એવા શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલ નું તા. ૨૫ નવેમ્બર, ૧૯૯૮ ના રોજ દાહોદ ખાતે નિધન થયું હતું. દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક સોસાયટીની સ્થાપના અને વિકાસના મૂળમાં તેઓ હતા.

❖ દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીનો ઈતિહાસ:

દાહોદમાં આ વિસ્તારના માધ્યમિક કેળવણીના પ્રણેતા મણિલાલ હરિલાલ મહેતાએ અનાજ મહાજન અને અન્ય નાગરિકોના સહકારથી ૩૫ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાથી ન્યુ ઈંગ્લીશ સ્કુલની સ્થાપના ઈ.સ. ૧૯૧૪માં કરી હતી. ઈ.સ.૧૯૨૧ માં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં વધારો થતા દાહોદ અનાજ મહાજને રૂપિયા ૧૧ હજારના ખર્ચે પાંચ ઓરડાનું મકાન બાંધી આપ્યું હતું. અહીં ૧૯૨૪ માં મેટ્રિકનો વર્ગ પણ શરૂ કરવામાં આવ્યો હતો. ઈ.સ. ૧૯૧૪થી ૧૯૪૪ના ત્રણ દાયકા સુધી ધી ન્યુ ઈંગ્લીશ સ્કુલ મણિલાલ હરિલાલ મહેતાના વ્યક્તિગત સંચાલન હેઠળ હતી. ત્યારબાદ દાહોદના શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલ, પરીખ નટવરલાલ ગીરધરલાલ તથા એલ. એ.વી આયરના સક્રિય

પ્રયાસોથી શાળાને દાહોદ અનાજ મહાજને નવજીવન મીલમાંથી રૂપિયા ૧૯૦૦૧ ની રકમ વળતર તરીકે આપીને તારીખ ૦૬-૦૩-૧૯૪૪ થી પોતાની વ્યક્તિગત સંચાલન હેઠળ લીધી હતી. આ રીતે ૧૯૪૪માં રૂપિયા ૧૯૦૦૧ની માનદ રકમ અને ૬૪૪ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ધરાવતી શાળામાં ૧૯૪૯ માં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૧૨૭૪ થઇ હતી.

૧૯૪૯માં આ શાળાને પ્રજાકીય સ્વરૂપ આપવાનું વિચારીને ગીરધરલાલે દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીમાં રૂપાંતર કરી હતી. આ સંસ્થાની સ્થાપનામાં શેઠશ્રી ગીરધરલાલ છોટાલાલનો ફાળો ઘણો જ મહત્વનો રહ્યો. સોસાયટી સંચાલિત પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાથી માંડીને ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ સુધીની સંલગ્ન શાળા-કોલેજો અને અન્ય શૈક્ષણિક સંસ્થાઓ અને તેની પ્રવૃતિઓનો પરિચય અહીં આપવામાં આવ્યો છે.

❖ **<u>પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાઓ:</u>**

૧૯૪૯માં દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી સંચાલિત પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાથી માંડીને ઉચ્ચ શિક્ષણ સંસ્થાઓની સ્થાપનામાં શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલની ભૂમિકા ખૂબ જ મહત્વની રહી હતી. ૧૯૫૫માં શાંતાબહેન નૂતન વિદ્યા વિહાર પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાની સ્થાપનામાં તેમણે રૂપિયા ૧૦૦૧ નું દાન આપ્યું હતું. ૧૯૬૦માં સોસાયટી સંચાલિત રાધાબાઈ પન્નાલાલ અગ્રવાલ બાલ વિદ્યાવિહારની સ્થાપના થઈ હતી. તેમજ બોનજી બહેન શિશુ વિદ્યાવિહારની સ્થાપના માટે તેમણે ૧૦૦૦૧ નું દાન ફરીથી આપ્યું હતું. આ ઉપરાંત ૧૯૮૬માં સ્થપાયેલી સોસાયટીની ત્રીજી પૂર્વ પ્રાથમિક શાળા રતનબહેન રતનલાલ અગ્રવાલ સમર્થ વિદ્યાવિહારની સ્થાપનામાં પણ તેમની ભૂમિકા ખૂબ જ મહત્વની હતી.

દાહોદમાં પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાઓમાં અભ્યાસ કરતા વિદ્યાર્થીઓને ધ્યાનમાં લઈને દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીએ ૧૯૬૩માં છોટાલાલ જાદવજી નૂતન પ્રાથમિક શાળા નામ આપીને ૪૦ વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાથી પ્રાથમિક શિક્ષણનો પ્રારંભ કર્યો હતો. તેમાં દાહોદના શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે રૂપિયા ૨૫૦૦૧ નું દાન આપ્યું હતું. ઇ.સ. ૧૯૮૬ માં બીજી શાળા રતનલાલ પન્નાલાલ અગ્રવાલ પ્રાથમિક શાળાની સ્થાપનામાં મેસર્સ રતનલાલ પન્નાલાલ અગ્રવાલ એન્ડ બ્રધર્સની પેઢી તરફથી રૂપિયા ૫૧,૦૦૦ નુ દાન મળ્યું હતું. તે ઉપરાંત સોસાયટી સંચાલિત અન્ય માધ્યમિક શાળાઓ સંલગ્ન પ્રાથમિક શાળાઓની સ્થાપના થઇ હતી. તેમાં ૧૯૮૬માં દાહોદ અર્બન કો.ઓ.બેંક તરફથી સંસ્થાને રૂ ૫૦૦૦૧ નું દાન મળતાં દાહોદમાં આર એન્ડ એલ પ્રાથમિક

E-ISSN No. 2 5 8 2 – 0 4 6 X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

શાળાને અર્બન બેંક પ્રાથમિક શાળા એવું નામ આપવામાં આવ્યું હતું. આ ઉપરાંત ૧૯૮૫માં એમ. વાય. હાઈસ્કૂલ પ્રાથમિક શાળાને નોમાનભાઈ ઈસુફઅલી જીરુવાલા પ્રાથમિક શાળાની સ્થાપના કરવામાં આવી હતી.

ઈ.સ. ૧૯૧૪માં શરૂ થયેલી માધ્યમિક શિક્ષણના ૧૯૬૪માં ૫૦ વર્ષ પૂર્ણ થયાં હતાં. તે વખતે દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીની ત્રણેય શાળાઓમાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૩૭૦૪ થઈ હતી. ૨૦મી સદીના મધ્યકાળમાં વિદ્યાર્થીઓની વધતી જતી સંખ્યાને ધ્યાનમાં લઈને સોસાયટીના કાર્યકરોને દાહોદ નવજીવન રોલર ફ્લોર એન્ડ પલ્સ મિલ્સ પ્રા.લિ.ના આગળના શાળાભવનના રૂપિયા ૫૦ હજારના બાકી રહેલા દેવાની ચિંતા હતી. તે સમયે દાહોદ ના વેપારી અને સિંગાપુરમાં વેપાર કરતા શ્રી યાહયાભાઈ અબ્દુલ હુસેન સૈફે સંસ્થાની રચનાત્મક દ્રષ્ટિની કદરરૂપે અનાજ મહાજન સોસાયટીને રૂપિયા ૫૦૦૦૧નું દાન આપ્યું હતું. ૨૧ જૂન ૧૯૫૩ના રોજ શાળાનું નામ શ્રીમતી મેમુના બાઈ યાહ્યાભાઈ હાઇસ્કુલ રાખવામાં આવ્યું હતું.

ઈ.સ. ૧૯૫૭માં દાહોદ હાઇસ્કુલની વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યા ૨૦૦૦ની ઉપર પહોંચી હતી. શાળામાં શિસ્ત તેમજ વહીવટી સફળતા માટે પણ શાળાનું વિભાજન આવશ્યક બન્યું હતું. તે સમયે સંસ્થાની તંગ નાણાકીય સ્થિતિમાં નવજીવન રોલર ફ્લોર એન્ડ પલ્સ મિલ્સ પ્રા.લિ ના સંચાલકોએ ૫૦,૦૦૦ની લોન આપી ઉગારી લીધી હતી. આ રીતે શાળાનું બાંધકામ થઈ શક્યું હતું. ૧૭ જૂન ૧૯૫૭ ના રોજ શ્રીમતી મૅમુનાબાઈ યાહ્યાભાઈ હાઈસ્કૂલનું બે પૂર્ણ હાઈસ્કૂલમાં વિભાજન થયું હતું. તેમાંથી રાધિકા બહેન એન્ડ લલ્લુભાઈ પંડ્યા હાઇસ્કૂલ અસ્તિત્વમાં આવી હતી. આમ, અનાજ મહાજન સંસ્થાના ઉપક્રમે શિક્ષણની સુવિધાઓ વધતી ગઇ હતી.

ઇ.સ ૧૯૫૬માં દાહોદ ભગિની સમાજે બહેનોનું એક શૈક્ષણિક સર્વે થયું હતું. તે પછી સ્પષ્ટ થયું કે કન્યા વિદ્યાલય વહેલી તકે શરૂ થાય તો મોટી સંખ્યામાં કન્યાઓ ભણવા આવી શકે. પરિણામે મેનેજીંગ કમિટીએ જૂન ૧૯૬૦થી દાહોદમાં ગર્લ્સ હાઇસ્કૂલ શરૂ કરવાનો નિર્ણય કર્યો. તે માટે તારીખ ૧૩-૦૬-૧૯૬૦ના રોજ ધોરણ ૮ થી ૧૧ ના વર્ગો સાથે સંસ્થાની ત્રીજી ગર્લ્સ હાઇસ્કુલ અસ્તિત્વમાં આવી હતી.

❖ દાહોદમાં ઉચ્ચ શૈક્ષણિક સંસ્થાઓની સ્થાપના:

દાહોદ વિસ્તાર આઝાદી પછી પણ અંતરિયાળ અને પછાત રહ્યો હતો. શિક્ષણના ક્ષેત્રે અહીં પ્રાથમિક અને ઉચ્ચતર માધ્યમિક સુવિધાઓ વિકસી હતી, પરંતુ કોલેજ શિક્ષણની ઊણપ હતી. તેને પૂરી કરવા માટે ૧૯૬૪માં

E-ISSN No. 2 5 8 2 – 0 4 6 X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

નવજીવન આર્ટસ એન્ડ કોમર્સ કોલેજ, દાહોદની સ્થાપના થઇ હતી. પ્રારંભમાં ૧૧૦ જેટલાં સામાન્ય વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યાથી આ કોલેજ શરૂ કરવામાં આવી હતી. ઈ.સ.૧૯૬૭ સુધીના ચાર વર્ષના ગાળામાં ૬૦૦ વિદ્યાર્થીઓ આ કોલેજમાં અભ્યાસ કરતાં હતા. શરૂઆતમાં કોલેજ ભાડાના મકાનમાં ચાલતી હોવા છતાં સમૃધ્ધ ગ્રંથાલય ધરાવતી હતી. ત્યારબાદ પણ કોલેજમાં વિદ્યાર્થીઓની સંખ્યામાં સતત વધારો થયો.

બીજી બાજુ દાહોદમાં વિજ્ઞાન કોલેજ ન હોવાથી વિદ્યાર્થીઓને પંચમહાલની એકમાત્ર કોલેજ શેઠ પી. ટી. સાયન્સ કોલેજ ગોધરા ખાતે અભ્યાસ કરવા જવું પડતું હતું. વાલીઓની માંગ વધતા દાહોદમાં વિજ્ઞાન કોલેજ શરૂ કરવા માટેની વિચારણાં ગંભીરપણે શરૂ થઈ હતી. આર્થિક કારણોને લીધે સંસ્થાના કાર્યકરો પાછા પડ્યા હતા. તે સમયે દાહોદના હિતચિંતક દાનવીર શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે આ જવાબદારી પોતાના શિરે લઇ નવજીવન પ્રા.લિ તરફથી મોટી રકમનું દાન જાહેર કરતા દાહોદમાં વિજ્ઞાન કોલેજ શરૂ કરવાનું સ્વપ્ન સાકાર થયું હતું. વર્તમાન સમયે આ બંને કોલેજો પૂર્ણ સગવડો સાથે કાર્યરત છે. દાહોદની આ બંને કોલેજો નવજીવન આર્ટસ કોલેજ અને નવજીવન સાયન્સ કોલેજમાં અનુસ્નાતકના વર્ગો પણ ચાલે છે. આથી બાલમંદિરમાં પ્રવેશ લેનાર ત્રણ વર્ષનું બાળક એક પણ વર્ષ ન બગાડે તો બાવીસ વર્ષની ઉંમરે અનુસ્નાતકનો અભ્યાસ એક જ સંસ્થામાં પૂર્ણ કરી શકે છે. આવી અદ્યતન સગવડો દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીએ દાહોદ જેવા પછાત વિસ્તારમાં ઊભી કરી છે.

❖ દાહોદની ટેકનિકલ શિક્ષણ સંસ્થામાં અનાજ મહાજન સોસાયટીનું યોગદાન:

દાહોદ જેવા પછાત અને આદિવાસી વિસ્તારના ઝડપી ઉત્થાન માટે શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે ટેકનિકલ શિક્ષણ માટેના પ્રયત્નો કર્યા હતા. દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી એ કરેલા પ્રયત્નોના પરિણામે ઈ.સ. ૧૯૫૪થી સરકારે ગવર્મેન્ટ ટેકનિકલ હાઇસ્કૂલની સ્થાપના દાહોદ ખાતે કરી હતી.

શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટીની સંસ્થાઓ તથા ટેકનિકલ શિક્ષણ સંસ્થાઓ માટે એક આગવું સાહસ કર્યું હતું. તેમણે સતત સક્રિય રહીને શિક્ષણ સંસ્થાઓના વિકાસમાં ખુબ જ મહત્વનું યોગદાન આપ્યું હતું. ઈ.સ. ૧૯૫૨માં દાહોદમાં ગવર્મેન્ટ પોલીટેકનિક સ્થપાય તે માટેના પ્રયત્નો શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે કર્યા હતા. દાહોદના યુવાનોમાં ઇજનેરીવિદ્યાના સંસ્કાર પડે તો આજે ડીપ્લોમાં છે તો આવતીકાલે ડિગ્રી કોલેજ પણ દાહોદને મળે તે માટેના પ્રયત્નો શરૂ થયાં હતાં. શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે તેમના

કાર્યકરો સાથે મુંબઈ જઈ પોલિટેકનિક કોલેજની માંગણી કરી હતી. તેમણે અઢી લાખ રૂપિયાની લેખિત બાહેંધરી આપી દાહોદને પોલિટેકનિક કોલેજ અપાય તે માટે એક અનોખું સાહસ કર્યું. આવા નિષ્ઠાપૂર્વકના કાર્યોના પરિણામે જૂન ૧૯૫૯ થી દાહોદમાં સરકારી પોલીટેકનિક કોલેજની સ્થાપના થઇ હતી.

દાહોદ નગરના મધ્યમ વર્ગના ગરીબ વિદ્યાર્થીઓ ડિપ્લોમા અભ્યાસક્રમમાં જોડાઈ ન શકતાં તેમના માટે સર્ટિફિકેટ કોર્સ શરૂ કરવા માટે અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી દાહોદમાં ઇન્ડસ્ટ્રિઅલ ટ્રેઇનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ માટેના પ્રયાસો શરૂ કર્યા. દાહોદમાં ઇ.સ. ૧૯૬૧માં ગવર્મેન્ટ ટેકનિકલ મિકેનિકલ ડ્રાફ્ટમેન, ટર્નર, ફીટર અને બ્લેક સ્મીથના ચાર અભ્યાસક્રમથી ઇન્ડસ્ટ્રિઅલ ટ્રેઇનિંગ ઇન્સ્ટિટ્યૂટ/રાજ્ય સરકાર દ્વારા શરૂ કરવામાં આવી હતી.

આમ, દાહોદ વિસ્તારમાં શેઠ ગીરધરલાલ છોટાલાલે પોતાને વ્યક્તિગત મુશ્કેલીઓના કારણે જ દાહોદ વિસ્તારના શૈક્ષણિક ઉત્કર્ષમાં સમગ્ર જીવન સમર્પિત કરી દીધું હતું. પૂર્વ પ્રાથમિક શાળાઓથી માંડીને અનુસ્નાતક ટેકનિકલ તથા બહેનોના શિક્ષણ માટે ખૂબ જ મહત્વનું યોગદાન આપ્યું હતું.

❖ દાહોદ અનાજ મહાજન સોસાયટી સંચાલિત અન્ય સંસ્થાઓ:

(૧) દાહોદ નગરપાલિકા વાણિજ્ય વર્ગ (૧૯૫૭) : ઈ.સ.૧૯૫૭માં અનાજ મહાજન સોસાયટી સંચાલિત દાહોદ નગરપાલિકા વાણિજ્ય વર્ગનું ઉદ્‌ઘાટન શ્રી ચંદ્રવદન મુનશીના હસ્તે કરવામાં આવ્યું હતું. આ સંસ્થાની સ્થાપના માટે દાહોદ નગરપાલિકાએ રૂપિયા ૩૦૦૦ સાધનસામગ્રી માટેની ગ્રાન્ટ અને દર વર્ષે ૨૦૦૦ રૂપિયાની નિભાવ ગ્રાન્ટ આપવાનો સહયોગ કર્યો હતો.

(૨) ગૃહવિજ્ઞાન ભવનની સ્થાપના (૧૯૫૮) : ઈ.સ. ૧૯૫૮માં દાહોદ ખાતે ગૃહવિજ્ઞાન ભવનનો શિલાન્યાસ અનાજ મહાજન સોસાયટીના સાંનિધ્યમાં થયો હતો. ભવન બનાવવા માટે સરકારે ડાઇવર્સિફાઇડ કોસસ સ્કીમ હેઠળ રૂપિયા ૨૪ હજારની ગ્રાન્ટ બિલ્ડીગ બાંધવા માટે આપી હતી. આ ઉપરાંત ભવનના બાંધકામ માટે રૂપિયા ૧૧૫૦૦ નું દાન રેલવે લાઈનના કોન્ટ્રાક્ટર ભાઈઓએ આપ્યું હતું. તેનો શિલાન્યાસ વિધિ સમાજવાદી વિચારક શ્રી કમળાશંકર પંડ્યાના હસ્તે થયો હતો.

E-ISSN No. 2 5 8 2 – 0 4 6 X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

(૩) વ્યાયામશાળા દાહોદ (૧૯૬૦) : ઈ.સ ૧૯૬૦માં દાહોદ અનાજ મહાજન સોસાયટીએ શિક્ષણ પ્રવૃત્તિઓ ઉપરાંત વ્યાયામશાળાની સ્થાપના કરી હતી. શાળા માટે કેન્દ્ર સરકારે રૂપિયા ૧૭૯૦૫ની ગ્રાન્ટ ફાળવી હતી, જ્યારે સોસાયટીએ ૯૦૦૦નો સ્વફાળો ઉમેરી શારીરિક શિક્ષણના વિકાસ માટે યોગદાન આપ્યું હતું. તે ઉપરાંત દાહોદમાં સોસાયટી સંચાલિત હોબીવર્ગ, સબરસ ફંડ, ઈનામી યોજના, વિદ્યાસભા અને અભિનવ પ્રયોગ દાહોદ ના વિદ્યાર્થીઓના હિતને ધ્યાનમાં રાખીને કર્યા હતા. સોસાયટી સંચાલિત સ્કૂલોમાં વ્યાખ્યાનમાળાઓનું આયોજન પણ કરવામાં આવે છે. જે સંસ્થાની ઉત્તરોત્તર પ્રગતિનો નિર્દેશ કરે છે. આજે દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી એક વિશાળ વટવૃક્ષ બનીને અડીખમ ઊભી છે. ૧૯૭૦ ના અરસામાં અનાજ મહાજન સંસ્થાની ૮ શિક્ષણસંસ્થાઓના આશ્રયે ૬૦૦૦ વિદ્યાર્થીઓ અભ્યાસ કરતાં હતા. ટ્રસ્ટનું અનામત ફંડ ૧૪ લાખ રૂપિયા હતું.

❖ મૂલ્યાંકન :-

દાહોદ જિલ્લામાં ઉપર ઉલ્લેખેલી સંસ્થાઓ ઉપરાંત આદિવાસી વિકાસ પરિષદ (૧૯૭૫), ગુર્જર ભારતી (૧૯૮૧) અને અનુસૂચિત જાતિ વિકાસ પરિષદ (૧૯૭૧) જેવી નાની-મોટી અનેક સંસ્થાઓ શિક્ષણ અને સામાજિક વિકાસના ક્ષેત્રે કાર્યરત છે. આવી સંસ્થાઓના સહિયારા પ્રયત્નોથી દાહોદ જિલ્લો પણ વિકાસના ક્ષેત્રે આગળ વધી રહ્યો છે.

E-ISSN No. 2 5 8 2 – 0 4 6 X
International Journal for Research in Applied History
Website : www.anshjournal.com

સંદર્ભસૂચિ

(૧) અમૃત પર્વ મહોત્સવ, (૧૯૮૮), દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી, સ્મૃતિ ગ્રંથ, દાહોદ.

(૨) સુવર્ણ જયંતિ ગ્રંથ, (૧૯૯૮), દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી, સ્મૃતિ ગ્રંથ, દાહોદ.

(૩) હીરકગાથા મહોત્સવ, (૧૯૪૯ - ૨૦૦૯), (૨૦૦૯), દાહોદ અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી હીરક મહોત્સવ પ્રસંગે પ્રકાશિત, દાહોદ.

(૪) બેરા એ. એચ, વ્યાસ ચંપુ, જીવનવૃત ગ્રંથ, અનાજ મહાજન સાર્વજનિક એજ્યુકેશન સોસાયટી.

(૫) વ્યાસ ચંપુ, ભટ્ટ નલિન, (સંવત ૨૦૫૬) મહાજન સ્મૃતિ ગ્રંથ, શેઠ શ્રી ગીરધરલાલ સ્મૃતિ સંધાન ટ્રસ્ટ, દાહોદ.

(૬) શાહ એન. કે, (૧૯૯૦), સોનાની કંઠી બની સરસ્વતીનો કંઠ હાર, અમદાવાદ.

(૭) દેસાઈ સચિન કે., (૨૦૦૬), દાહોદ ડોટ કોમ, સીટી પ્રિન્ટર્સ, દાહોદ.

(૮) Patel G.D. (ed.), (1972), panchmahal district gazetteer, Ahmedabad, 1972.

(૯) નિસરતા ગણેશ (૨૦૧૨), શેઠ શ્રી ગિરધરલાલ છોટાલાલ, એક ઐતિહાસિક અધ્યયન (એમ.ફીલ. લઘુશોધ નિબંધ), ગુજરાત યુનિ., અમદાવાદ.

(૧૦) પરમાર અભય (સંપા., ૨૦૨૦), રાષ્ટ્રપુરૂષ સોમજીભાઈ ડામોર : જીવની એવં અન્ય આલેખ, દિલ્હી.